

การจัดโปรแกรมการศึกษาระดับปฐมวัย

อภิรัตน์ดา ทองแก้ว*

“เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต” จากคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุ จะเห็นว่าเด็กมีความสำคัญ และเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศและโลก อนาคตของโลกขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็ก เด็กที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม และสติปัญญา หรือมีพัฒนาการในทุกด้านที่เหมาะสมกับวัย ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และจริยธรรม จะเป็นผู้ที่สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติและโลกต่อไป แต่ถ้ามองย้อนไปถึงคนสมัยก่อนจะเห็นว่ามีการให้ความสนใจกับเด็กน้อยมาก บางคนอาจคิดว่า เด็กคือผู้ใหญ่ตัวเล็ก ที่ไม่มีอะไรแตกต่างไปจากผู้ใหญ่ นอกจากแค่ตัวเล็กกว่า อ่อนแอกว่า โง่กว่า และคิดว่าเด็กจะมีขนาดของร่างกายโตขึ้น แข็งแรงขึ้น ฉลาดขึ้น เมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ เมื่อผู้ใหญ่คิดเช่นนั้น การมองข้ามความสำคัญในการเลี้ยงดูเด็กให้ได้รับความต้องการที่แท้จริงและเป็นธรรมชาติของเขาจะตามมาในที่สุด เพราะผู้ใหญ่มักใช้เกณฑ์ของตนเองในการตัดสินพฤติกรรมของเด็ก จนกระทั่งสมัยประมาณ ศตวรรษที่ 17 เริ่มมีแนวคิดใหม่ๆ ที่มองเห็นความสำคัญแห่งธรรมชาติของเด็กมากขึ้น จะเห็นได้จากทฤษฎีและแนวคิดของนักการศึกษาที่มีชื่อเสียงจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็น

พลาโต (Plato) ที่มีความเห็นว่า เด็กแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกันมาแต่กำเนิดการให้การศึกษากับเด็ก ควรคำนึงถึงความสามารถของเด็กที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ คอมมินิอุส (Comenius) ที่เห็นความสำคัญของความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยเฉพาะในด้านความสนใจและความสามารถและยังเห็นว่า “เด็กไม่ใช่ผู้ใหญ่ตัวเล็ก” ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนควรเตรียมเด็กให้พร้อมเสียก่อนไม่ควรเร่งรีบสอนเมื่อเด็กไม่พร้อม หรือแม้แต่ เฟอร์เบล (Forebel) นักการศึกษาชาวเยอรมัน ได้รับการยกย่องว่าเป็น “บิดาแห่งการอนุบาลศึกษา” แนวคิดของเขาเป็นที่ยอมรับและนิยมกันมาจนถึงปัจจุบัน เฟอร์เบลมีความเชื่อว่า ครูควรส่งเสริมพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้น ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี โดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ โดยถือว่า เด็กมีความสามารถที่เกิดจากภายใน อาจแสดงออกเมื่อได้รับการกระตุ้นหรือสนับสนุน เฟอร์เบล ได้ตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นที่เมืองแบคเคนเบอร์กใน ค.ศ. 1837 เรียกว่า “Kindergarten” เป็นภาษาเยอรมัน แปลว่า “สวนเด็ก” ซึ่งยึดหลักในการจัดกิจกรรมดังนี้

1. การเล่นเป็นการทำงานของเด็ก เด็กจะเกิดการเรียนรู้จากการเล่น
2. เกมและเพลง จะช่วยให้เด็กสนุกสนาน เกิดประสบการณ์ในการเรียนด้วยตนเอง
3. การใช้อุปกรณ์ ช่วยเสริมสร้างให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์

* อาจารย์ ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

4. การฝึกให้เด็กทำงานต่างๆเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ ธรรมชาติและนิสัยของเด็ก

มอนเตสซอรี (Montessori) แพทย์และนักจิตวิทยาชาวอิตาลี มีความเห็นในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนอนุบาลด้วยธรรมชาติ ให้เด็กได้วิ่งออกกำลังกาย และการจัดให้เด็กแสวงหาความรู้โดยเสรี เพราะเชื่อว่าเด็กทุกคนมีความสามารถอยู่ภายใน การได้รับการสนับสนุนให้แสดงออกโดยถูกต้องโดยปล่อยให้เด็กมีประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองยึดความแตกต่างระหว่างบุคคลในการจัดกิจกรรม มอนเตสซอรีได้ตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้น เรียกว่า “บ้านเด็ก” เพื่อให้เด็กเรียนรู้อย่างอบอุ่น และคุ้นเคยเหมือนอยู่ที่บ้าน

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาทั่วไปต่างเห็นถึงความสำคัญของเด็กปฐมวัยหรือเด็กอนุบาล ว่าเป็นวัยที่สำคัญที่สุด การพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพมีผลมาจากการส่งเสริมพัฒนาการตั้งแต่ อนุบาล ซึ่งเป็นระยะวิกฤตที่เด็กสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆได้อย่างรวดเร็ว

การจัดการศึกษาปฐมวัยจึงถือเป็นภาวะใหม่ ของการพัฒนาชุมชนเพื่อส่งเสริมการศึกษาและความ เป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น และนับวันจะมีความสำคัญต่อชุมชนมากขึ้น แต่เดิมเด็กอยู่กับครอบครัวที่มีผู้ใหญ่ดูแลเพราะครอบครัวไทยแต่โบราณเป็นครอบครัวแบบขยาย คือ มี ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ร่วมกัน แต่ปัจจุบันสังคมไทยกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว คือ มีแต่ พ่อ แม่ และลูก และในปัจจุบันแม้ออกไปประกอบอาชีพนอกบ้านเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ดังนั้น พ่อ แม่จึงนำลูกไปฝากไว้ตามสถานรับเลี้ยงเด็ก สถานบริบาลทารก หรือโรงเรียนอนุบาลเร็วขึ้น

เด็กในวัยเริ่มแรกของชีวิต หรือที่เรียกว่า “เด็กปฐมวัย” คือ ช่วงนี้ที่นี้จะเน้นเฉพาะช่วงวัยตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 5 ปี จัดได้ว่าเป็นระยะที่สำคัญที่สุดของชีวิต ทั้งนี้เพราะพัฒนาการทุกด้านของมนุษย์ ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ และสติปัญญา เจริญมากที่สุดในช่วงนี้ และพัฒนาการใดๆ ในวัยนี้จะเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการช่วงอื่นๆ ของชีวิตต่อไปได้มาก ดังนั้น หากเด็กได้อยู่ในสภาพแวดล้อม การเรียนรู้ และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีตั้งแต่ระดับปฐมวัยก็จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ของเด็กได้รับการพัฒนาในเชิงบวกและกลายเป็นบุคลิกลักษณะของเขาเพื่อเติบโตขึ้น แม้แต่นักการศึกษาให้ความสำคัญกับเด็กปฐมวัยไม่ว่าจะเป็น

ฟรอยด์ (Freud. 1949) นักจิตวิเคราะห์ได้ย้ำให้เห็นว่า วัยต้นของชีวิตมนุษย์คือ ระยะ 5 ปีแรกของคนเรา ประสบการณ์ต่างๆที่ได้รับในตอนต้นๆของชีวิตจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนเราตลอดจนวาระสุดท้าย เขาเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูในระยะปฐมวัยนั้นมีผลต่อพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต

อีริกสัน (Erikson. 1967) กล่าวว่า วัยทารกตอนปลายเป็นช่วงที่บุคคลเรียนรู้เจตคติของความมั่นใจหรือไม่มั่นใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งที่พ่อแม่ให้สิ่งที่เด็กต้องการ การเอาใจใส่และความรักอย่างชื่นชม เจตคติเหล่านี้จะอยู่ในตัวเด็กมากหรือน้อยตลอดชีวิตและสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจของคนทั่วไปและสถานการณ์ของบุคคลได้

เฮอร์ลอค (Hurlock. 1959) กล่าวว่า วัยเด็กนับได้ว่าเป็นวัยแห่งวิกฤตการณ์ในการพัฒนาบุคลิกภาพเป็นระยะการสร้างพื้นฐานของจิตใจในวัยผู้ใหญ่ต่อไป บุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่ แม้จะมีความแตกต่างไปจากวัยเด็กมากเท่าใดก็ตามแต่จะมีความแตกต่างที่ถือกำเนิดจากรากฐานในวัยเด็ก

สปินทอลล์ (Spinthall) กล่าวว่า ในช่วง 5 ปีแรกของมนุษย์เป็นช่วงวิกฤติของชีวิตเป็นระยะที่สำคัญที่สุดในการวางรากฐานของบุคลิกภาพ ซึ่งการพัฒนาบุคลิกภาพนั้นเด็กจะต้องมีการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ได้รับ โดยการตอบสนองนี้มีผลมาจากวุฒิภาวะทางร่างกาย สติปัญญา และประสบการณ์ที่ได้รับจากสภาพแวดล้อม

ฟรอสท์ (Frost. 1977) กล่าวว่า เด็กในช่วง 4 - 5 ปีแรกของชีวิต เป็นช่วงเวลาที่ความเจริญงอกงามทางด้านร่างกายและจิตใจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่สุด นอกจากนี้ยังมีความรู้สึกที่ไวต่ออิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นว่า ช่วงวัยแรกของชีวิตหรือ ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงที่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นช่วงที่พัฒนาการทุกด้านเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา การพัฒนาเด็กในช่วงวัยนี้จะเป็นการวางพื้นฐานทางด้านจิตใจ อุนิสัยและความสามารถซึ่งจะมีผลต่อไปในอนาคตของเด็กและของชาติในที่สุด

การศึกษาปฐมวัยจึงกลายเป็นความจำเป็นในชีวิตมากขึ้นต่างจากในอดีตที่ผ่านมาที่เรามักละเลยไม่ได้ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาปฐมวัยมากเท่าที่ควร แต่เมื่อมีผู้ให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยมากขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ต้องเริ่มจากเด็ก เพราะถือว่าเรียนรู้ช่วงอายุ 0 - 6 ปี เป็นโอกาสทองของการเรียนรู้ เพราะวัยนี้สมองจะเติบโตอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะช่วง 3 ปีแรก สมองของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงทั้งปริมาณเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อสารเคมีในสมองรวมทั้งรอยหยักที่พื้นผิวสมอง ซึ่งล้วนแต่จะส่งผลต่อความฉลาดและสติปัญญาของเด็กถ้าได้รับการพัฒนา หรือได้รับการกระตุ้นด้วยวิธีการที่ถูกต้องแล้ว จะช่วยพัฒนาเซลล์สมอง เจตคติต่อการเรียนรู้ และวางพื้นฐานของการเรียน ช่วยให้ทักษะการเรียนรู้พัฒนาไปได้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันนี้มีผลการศึกษาค้นคว้าที่สนับสนุน การพัฒนาคุณภาพประชากรโดยต้องเน้นการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่มีอายุแรกเกิดถึง 5 ปี ผลของการอบรมเลี้ยงดูและประสบการณ์ต่างๆ ที่เด็กได้รับในระยะต้นของชีวิตจะมีอิทธิพลต่อการวางรากฐานของการพัฒนาทั้งร่างกาย สติปัญญา สังคม และบุคลิกภาพ เพื่อเป็นการตอบสนองความสำคัญของการพัฒนาการในช่วงระยะแรกของชีวิตเด็ก เป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพประชากรของประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่ได้พยายามจัดบริการขั้นพื้นฐานให้แก่กลุ่มเด็กเป้าหมายนี้ ซึ่งได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านโภชนาการ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม อบอุ่นปลอดภัย ลักษณะของการให้บริการส่วนใหญ่ มักจะจัดในลักษณะให้

ความรู้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูและในขณะเดียวกัน ก็มีการจัดสถานรับเลี้ยงเด็ก หรือศูนย์พัฒนาเด็ก โรงเรียนอนุบาลขึ้นเพื่อเด็กระดับปฐมวัย เป็นต้น

พัฒนาการทางด้านร่างกายที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วนี้ ถ้าทารกได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกวิธีก็จะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาในทุกด้านให้เป็นไปด้วยดี ด้วยเหตุนี้พ่อ แม่ผู้เลี้ยงดูเด็ก และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็ก เป็นผู้ที่มิมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อพื้นฐานของการพัฒนาการในทุกด้านของเด็ก จะเห็นว่าเด็กที่ถูกทอดทิ้ง หรือได้รับการเลี้ยงดูไม่ถูกต้อง ขาดสารอาหาร มีโรคติดต่อ จะมีผลกระทบทำให้พัฒนาการทางสติปัญญา ส่วนเด็กในวัย 3 ปี เริ่มมีการพัฒนาการทางภาษา และสังคมมากขึ้นส่วนเด็ก 4 - 6 ปี เริ่มตระเตรียมเข้าสู่ระบบกฎเกณฑ์ข้อบังคับของสังคมมากขึ้นเด็กในวัยนี้เริ่มไปโรงเรียนแล้ว มีการพัฒนาทางภาษา ทางสังคม การปรับตัว การอยู่ร่วมกับผู้อื่นหรือกับเด็กวัยเดียวกัน เด็กเริ่มจากบ้านไปสู่โรงเรียน เพื่อเข้าสู่สังคมที่มีระเบียบกฎเกณฑ์มากขึ้นเด็กต้องเริ่มเรียนรู้ความหมายของสิ่งต่างๆเข้าใจในสัญลักษณ์ (Symbol) การปรับตัวของเด็กในช่วงนี้จะนำไปสู่การปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ในอนาคต

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยจึงมักเป็นการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาความพร้อมของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคมเพื่อรับการศึกษาระดับต่อไป จึงนับว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเตรียมความพร้อมเด็กก่อนวัยเรียนนั้นมีความสำคัญมากที่หน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ให้ความสนใจและให้การสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างสำหรับการจัดโปรแกรมการศึกษาปฐมวัย ซึ่ง(Hildebrand ,1986) ได้กล่าวว่า หลักสูตรของโรงเรียนระดับปฐมวัย คือ สิ่งสำคัญมาก โรงเรียนจะจัดหลักสูตรอย่างไร เหตุการณ์ใดบ้างที่ควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ หรือแม้แต่อุปกรณ์ต่างๆที่จะใช้ในโรงเรียน หลักสูตรคือ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการโดยใช้กิจกรรมและการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม คุณจะต้องวางแผน สร้างเครื่องมือ และติดตามผลการใช้กิจกรรมตามหลักสูตรนั้นๆ การใช้รูปแบบการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และกลุ่มประสบการณ์ของเด็ก ครูผู้สอนจะต้องเรียนรู้ว่าจะจัดกิจกรรมอย่างไร เพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียน

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ของกรมวิชาการ ได้ให้ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย ว่า เป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม-วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรักความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรพิจารณาจากวัยและประสบการณ์ของเด็ก โดยเป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นพัฒนาเด็กทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์เดิมที่เด็กมีอยู่ และประสบการณ์ใหม่ที่เด็กจะได้รับและเปิดโอกาสให้เด็กปกติเด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้พัฒนา

2. การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งต้องอยู่ในสภาพที่สนองความต้องการ ความสนใจของเด็กทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ผู้สอนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กได้อยู่ในที่ที่สะอาด ปลอดภัยและสดชื่น ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีโอกาสได้ออกกำลังกายและพักผ่อน มีสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับวัย มีโอกาสได้เลือกเล่น เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและโลกที่เด็กอยู่ รวมทั้งพัฒนาการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม

3. การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ผู้สอนมีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กอย่างมาก ผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บอกความรู้หรือสั่งให้เด็กทำมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก ในการจัดสภาพแวดล้อมประสบการณ์และกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กที่ผู้สอนและเด็กมีส่วนร่วมทั้งสองฝ่าย

4. การบูรณาการการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนในระดับปฐมวัยยึดหลักการบูรณาการที่ว่าหนึ่งแนวคิดเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายกิจกรรม หนึ่งกิจกรรมเด็กสามารถเรียนรู้ได้หลายทักษะและหลายประสบการณ์สำคัญ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่ต้องวางแผนการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดไว้

5. การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก การประเมินเด็กระดับปฐมวัย ยึดวิธีการสังเกตเป็นส่วนใหญ่ ผู้สอนจะต้องสังเกตและประเมินทั้งการสอนของตนเองและพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กว่าบรรลุตามจุดประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

6. ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับครอบครัวของเด็ก เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เด็กเจริญเติบโตขึ้นมาทำให้เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ผู้สอน พ่อแม่ และผู้ปกครองของเด็กต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ต้องยอมรับและร่วมมือกันรับผิดชอบ เพื่อช่วยกันพัฒนาเด็กให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน

จากแนวคิดและหลักการจัดการศึกษาปฐมวัย จะเน้นที่การให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย และยึดเด็กเป็นสำคัญให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงด้วยตนเองในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ มีการจัดกิจกรรมบูรณาการให้เหมาะกับระดับการพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน โดยถือว่าการเล่นอย่างมีจุดมุ่งหมายเป็นหัวใจสำคัญของการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก

ปัจจุบันมีเสียงเรียกร้องให้มีการสอนที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่จะทำให้ผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ได้พัฒนาสมอง การคิด และสติปัญญาอย่างเต็มศักยภาพ ได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของโรงเรียนซึ่งหากครูและผู้บริหารสถานศึกษาได้ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนของตนให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เราคงจะมีโรงเรียนดีๆ ครูดีๆ ที่ทัดเทียมกันทั่วประเทศ แต่การจัดการศึกษาของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา รัฐไม่ได้ให้การสนับสนุน การศึกษา

อย่างเพียงพอในระดับก่อนประถมศึกษาทั้งในระดับเนอร์สเซอร์รี่ และระดับอนุบาล แม้ว่าในช่วงก่อนที่ออก ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ก็ได้มีการถกเถียงกันว่าการจัดการศึกษาพื้นฐาน 12 ปี ควรครอบคลุมถึงระดับใด นักวิชาการจำนวนหนึ่งเห็นว่าการพัฒนาการศึกษา ในระดับปฐมวัย เป็นเรื่องที่สำคัญ และจำเป็นมาก ดังนั้น จึงควรที่รัฐจะเข้ามาจัดการศึกษาให้โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย แต่ในที่สุดก็ปรากฏว่า พระราชบัญญัติการศึกษาได้จัดให้บุคคลทุกกลุ่มมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาโดยเริ่มจากการศึกษาขั้น พื้นฐาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ส่วนการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษานั้น รัฐมอบภาระให้เป็น หน้าที่ของพ่อแม่ และผู้เลี้ยงดูเด็กเท่าที่ควรจึงทำให้คนกลุ่มนี้ขาดความเข้าใจพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะ พัฒนาการด้านการเรียนรู้ และสติปัญญา

ผลสรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยต่างๆ กล่าวว่าเด็กไทยเรียนรู้ช้า ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอกได้ดี ปัญหาส่วนหนึ่งเกิดมาจากการที่พ่อแม่ ขาดความรู้ความ เข้าใจในการดูแลบุตร ซึ่งสภาพนี้พบในผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ด้วย ดังนั้นจึงควรมีการจัดเสริมความรู้หรือ อบรมเรื่องการส่งเสริมพัฒนาการและการให้ความรู้แก่เด็กและผู้ปกครองด้วย หรือวิธีแก้ปัญหาเพื่อพัฒนา คุณภาพผู้เลี้ยงดูเด็กวิธีหนึ่ง คือ การตั้งเป็นสถาบันการศึกษาสำหรับพ่อแม่ และผู้เลี้ยงดูเด็กเพื่อสร้างความ เข้าใจให้คนเหล่านี้ สามารถเลี้ยงดูเด็กได้เป็นอย่างดี

รูปแบบการจัดการศึกษา ระดับปฐมวัยในประเทศต่างๆ ก็มีการจัดหลากหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับ ความเชื่อของแต่ละคน แต่ที่ขาดไม่ได้คือ การตระหนักถึงคุณภาพและความเป็นตัวเองของเด็กในการเรียนรู้ ซึ่งความสำคัญและความจำเป็นของสภาพปัญหาในแต่ละที่ ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การจัดการศึกษาระดับ อนุบาลมีความเฉพาะและแตกต่างกันออกไป

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยมีหลายแนวคิดที่ควรนำไปศึกษาและปรับใช้กับการศึกษาระดับ ปฐมวัยในประเทศไทย เช่น การจัดการศึกษาตามแนวคิดของมอนเตสซอร์รี่ มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือเด็ก ด้อยโอกาสที่เกิดขึ้นในสมัยที่ประเทศตะวันตกกำลังเกิดสงคราม เพราะมอนเตสซอร์รี่เห็นความสำคัญของการ พัฒนาเด็กในช่วงนี้ให้ได้รับการเรียนรู้และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เป็นต้น สำหรับการจัดการศึกษาระดับ ปฐมวัยในประเทศไทย ก็มีรูปแบบที่หลากหลาย ตามแต่ละแนวคิดแต่ละความเชื่อ ของผู้บริหาร ไม่ว่าจะ เป็นโรงเรียนปฐมวัยในแนวคิดของวอลล์ดอร์ฟ ตามแนวคิดของนีโอฮิวแมนนิส ตามแนวคิดของมอนเตสซอร์รี่หรืออื่นๆ

เมื่อนำความรู้ทั้งหมดที่ประมวลมาแล้วนำมาเป็นข้อมูลและตัวอย่างในการจัดการศึกษาระดับ ปฐมวัยโดยเริ่มจากการให้ความสำคัญในการสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม แก่พัฒนาการของเด็กช่วงปฐมวัย มี การวางจุดประสงค์ที่สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดซึ่งหลักสูตรควรมีความสอดคล้องกับท้องถิ่นและมี การวางแผนการสร้างหลักสูตรในระยะยาวและสั้นเพื่อความต่อเนื่องและสามารถมองภาพรวมได้ชัดเจนและ สามารถแก้ไขปรับปรุงได้ง่ายหากบางส่วนไม่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กจริงๆ การจัดกิจกรรมต้อง

ส่งเสริมการเรียนรู้และการแก้ปัญหาด้วยตนเองและเป็นการเตรียมความพร้อมและส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรมแก่เด็ก เป็นกิจกรรมที่เด็กได้ปฏิบัติอย่างมีความหมายและพัฒนาความสามารถของเขาได้ เด็กสามารถเรียนรู้คำตอบได้จากการทำกิจกรรมโดยครูไม่ต้องคอยสรุปหรือจะเป็นเรื่องการดูแลสิ่งแวดล้อม ทั้งภายนอก และภายในห้องเรียน เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กได้ เช่นการจัดสื่อที่ตรงกับเรื่องที่เรียน อาจเป็นหนังสือ รูปภาพ ของจริง และการจัดสภาพแวดล้อมข้างนอกให้เอื้อต่อการเล่น และเด็กสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองบริเวณโรงเรียนควรมีสันไม้ที่หลากหลายเพื่อความร่มรื่นและเป็นที่เรียนภาคสนามได้ถ้ากิจกรรมนั้นเหมาะแก่การเรียนนอกห้องบ้าง การทำศูนย์หนังสือในห้องเรียน หรืออาจอยู่ในห้องสมุดและครูพาเด็กไปอ่านตามเวลาที่เหมาะสม การใช้สื่อไม่จำเป็นต้องเน้นของไกลตัวหรือใช้เงินซื้อเสมอไป ครูสามารถนำวัสดุท้องถิ่นหรือของที่มีอยู่มาจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความสวยงามและการเรียนรู้ของเด็ก

การให้ความสำคัญในเรื่องของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นอีกข้อที่จะส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการศึกษาปฐมวัยเพราะบุคลากรทุกฝ่าย ทุกคนในโรงเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทพัฒนาความก้าวหน้าของโรงเรียนและการเรียนการสอนให้สอดคล้อง คล่องตัว สะดวกสบายได้มาก ไม่ว่าจะเป็นครูซึ่งบทบาทค่อนข้างชัดเจนและมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและตัวเด็กมากที่สุด การจะทำให้โปรแกรมการศึกษาปฐมวัยเป็นไปอย่างมีคุณภาพต้องเริ่มจากการคัดเลือกครูที่มีความรู้ด้านอนุบาลโดยตรง เพราะครูที่มีความเข้าใจเรื่องพัฒนาการของเด็กชัดเจน มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน มีความเชื่อที่จะพัฒนาเด็กให้เต็มศักยภาพจริงๆ ถือเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นและส่งผลต่อความก้าวหน้าของการศึกษา หรือจะเป็นบุคลากรด้านการให้บริการอื่นๆในโรงเรียนเช่น พนักงานดูแลอาคารสถานที่ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยเพราะหากขาดบุคลากรเหล่านี้ ความสวยงาม ความสะอาด ของโรงเรียนที่จะส่งผลต่อการเชิญชวนให้ผู้ปกครองส่งลูกมาศึกษาในสถานศึกษาของเราก็น้อยตาม ซึ่งความสวยงาม ความเป็นระเบียบและสะดวกของสถานที่ถือว่าเป็นสิ่งที่มองเห็นชัดเจนเป็นสิ่งที่แรกที่บุคคลต่าง ๆ จะสามารถสัมผัสได้และไว้วางใจในการสอนของโรงเรียนต่อมา เมื่อความสำคัญของบุคลากรมีมากเช่นนี้ การทำให้บุคลากรมีความสะดวกสบายและมั่นคงในการทำงาน ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องการจัดการเพื่อการพัฒนาในส่วนอื่นๆ จะได้ต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จ ดังนั้นการให้สวัสดิการ การให้ความสำคัญกันเอง การให้แรงเสริมและสนับสนุนด้านวิชาการเช่น มีการฝึกอบรมให้บุคลากรเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานของพวกเขาที่เป็นสิ่งที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญและปฏิบัติในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

นอกจากนั้นการให้ความสำคัญกับ สภาพแวดล้อมภายนอกหรือสถานที่ก็ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่มองข้ามไม่ได้เช่นกัน เพราะการที่มีอาคารที่เหมาะสมกับการทำงาน มีความร่มรื่น ห้องเรียนมีขนาดเหมาะสมกับขนาดของนักเรียน โต๊ะ เก้าอี้ มีไว้สำหรับเด็กเล็กโดยเฉพาะ อากาศในห้องเรียนถ่ายเทได้สะดวกมองเห็นความร่มรื่นและสีเขียวของต้นไม้ข้างนอก มีสนามเพื่อเล่น ออกกำลังกายช่วยในการพัฒนาการของ

เด็กอย่างเหมาะสม มีสระว่ายน้ำ มีโรงยิมเล็กๆ มีห้องสมุดที่ส่งเสริมการอ่านของเด็ก เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องดูแล นั่นคือ สภาพแวดล้อมทั้งนอกและในห้องเรียน ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อการเรียนการสอนให้สำเร็จได้ ทำให้การดำเนินการของหลักสูตรหรือการจัดโปรแกรมการศึกษาปฐมวัยของเรามีคุณภาพที่ดีนั่นเอง การบริการด้านอาหารนั้นก็สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เพราะการที่เด็กได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าครบทั้ง 5 หมู่ก็ทำให้มีผลต่อการพัฒนาด้านอื่นๆ อย่างสอดคล้อง การจะวางแผนการจัดการด้านอาหาร หรือโภชนาการของโรงเรียนควรมีการวางแผนในระยะยาวที่สามารถทำให้ผู้ปกครองตรวจสอบได้ โดยสร้างเป็นตารางอาหาร ใน 1 เดือน เพื่อการตรวจสอบว่ามีเด็กคนใดที่รับประทานอาหารไม่ได้ จะได้แก้ไขทันเวลา และสร้างความเชื่อถือให้ผู้ปกครองรวมทั้งสามารถจัดงบประมาณด้านนี้ได้อย่างชัดเจนและเหมาะสม ซึ่งงบประมาณในการจัดการศึกษาถือว่าต้องจัดการอย่างละเอียดเพราะการปฏิบัติงานใดๆ ถ้ามีปัญหาด้านงบประมาณ ความคล่องตัวและการสร้างภาพพจน์ของโรงเรียนก็จะไม่ดีเท่าที่ควร ดังนั้นการวางแผนเรื่องงบประมาณที่ดีก็ถือเป็นการส่งผลต่อการพัฒนาการจัดโปรแกรมปฐมวัยที่ดี การจัดการงบประมาณเช่น มีการทำตารางการใช้งบประมาณใน 1 ปี มีการวางแผนการจ่ายบง ในแต่ละส่วนงานอย่างชัดเจน และในแต่ละส่วนมีผู้ดูแลโดยเฉพาะ และมีการรายงานการใช้งบประมาณในแต่ละช่วง เช่น 6 เดือน 1 ปี หรือ 1 ภาคเรียน เป็นต้น

การประเมินผลเป็นอีกประเด็นที่ไม่สามารถมองข้ามได้ เพราะการประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กสามารถทำให้ครูทราบว่าเด็กคนไหนที่มีความพร้อมในระดับใดบ้าง เพื่อการเตรียมการสอนหรือส่งเสริมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมและเหมาะสมกับระดับความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล และยังทำให้ครูประเมินตนเองได้ด้วยว่ามีการจัดกิจกรรมทั้งระยะสั้น และระยะยาว

ความปลอดภัยของเด็กเป็นอีกสิ่งในการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยต้องให้ความสำคัญมากเพราะเด็กระดับปฐมวัยมีความเสี่ยงต่อการเกิดการบาดเจ็บ บาดเจ็บ บ่อยใช้ มากกว่าระดับอื่นๆ การใช้สื่ออุปกรณ์จึงต้องต้องเน้นเรื่องความปลอดภัย การใช้สื่อที่ปลอดภัย ลักษณะรูปแบบของอุปกรณ์ต้องมีความมั่นคง ขนาดใหญ่พอที่เด็กจะไม่นำของเล่นต่างๆ ใสปาก หรือไม่ตกแตกง่าย เป็นต้น

การสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อความต่อเนื่องทางการเรียนให้เป็นที่ไปในทิศทางเดียวกัน และการเข้ามาช่วยเหลือการสอนในบางกิจกรรมที่สามารถให้ผู้ปกครองเข้ามาเป็นวิทยากร และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับโรงเรียน โรงเรียนควรมีการประชุมให้ความรู้ผู้ปกครองการทำกิจกรรมตลอดภาคเรียน เพื่อให้มีการตรวจสอบได้ และการขอความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนได้ในกรณีจำเป็น ซึ่งผู้ปกครองสามารถมีการเตรียมตัวได้ล่วงหน้า

สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาเป็นแนวทางที่สามารถจัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของชุมชนและบุคคลทั่วไปได้ ถ้าหากโรงเรียนปฐมวัยในเมืองไทยให้ความสำคัญกับการจัดโปรแกรม

การศึกษาระดับปฐมวัย เราคงมีโรงเรียนระดับปฐมวัยที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาเด็กเพื่อให้เกิดความพร้อม และคุณภาพชีวิตที่ดีได้ในอนาคต ซึ่งแนวทางการจัดโปรแกรมการศึกษาระดับปฐมวัย มีส่วนสำคัญที่ผู้เขียน คิดว่าต้องคำนึงถึงเป็นอันดับต้น ๆ คือ ส่วนของหลักสูตรที่ต้องสอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และที่สำคัญต้องสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ส่วนที่สองคือ เรื่องของแนวคิดในการจัดโปรแกรมการศึกษาระดับปฐมวัย เนื่องจากการศึกษาระดับปฐมวัยมี หลายแนวคิดซึ่งแต่ละแนวคิดก็มีจุดเด่นต่างกัน ขึ้นอยู่กับความเชื่อและความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดมา ประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนและชุมชนมากที่สุด และสุดท้ายคือ ความเชื่อมโยงระหว่างความเชื่อใน ตัวเด็กว่า สามารถพัฒนาได้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคลและการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับพบ.การศึกษา และการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการเพื่อการเรียนรู้ในอนาคตได้ดีที่สุด นี่ก็เป็นอีกหนึ่งแนวคิดในการจัด โปรแกรมการศึกษาระดับปฐมวัยที่น่าจะส่งผลดีต่อวงการศึกษาระดับปฐมวัยให้มีการพัฒนาการจัดการเรียน การสอนที่เหมาะสมและได้ผลต่อเด็กระดับปฐมวัยมากที่สุดต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการ. (2546). **คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี)**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (ตุลาคม, 2541). “วิธีการจัดการศึกษาสำหรับผู้ปกครองและสารสนเทศที่ผู้ปกครอง เด็กอนุบาลต้องการ,” **วารสารการศึกษาปฐมวัย**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 4.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2544). “ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาปฐมวัย,” **วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์**. กรุงเทพฯ : ปีที่ 15 ฉบับที่ 1.
- ทิศนา แชนมณีและคณะ. (2536). **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- พทธทาสภิกขุ. (2543). **เด็กจะเป็นผู้สร้างโลกในอนาคต**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรมไทย-อิสราเอล ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- ไพฑูริย์ ลินลารัตน์. (2542). **ปฏิรูปการศึกษา แนวคิดและหลักการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). **การศึกษาปฐมวัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2538). **แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา: ทศวรรษที่สองของอนุบาลชนบท (พ.ศ. 2539-2548)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา.
- Hildebrand, Verna. (1986). **Introduction to Early Childhood Education**. New York :

Michigan State University.